

מבט על, גיליון 333, 9 במאי 2012

המלך מת, יחי המלך - בעקבות הבחירות לנשיאות בצרפת

שמעון שטיין

בראיון שהעניק לפני כמה שבועות, השיב הנשיא סרקוזי לשאלה, תוך כדי קריצה, כי אינו חושב שאחריו צפוי המבול. אם לשפוט על פי תוצאת הבחירות הרי שהציבור הצרפתי היה שותף לדעתו והחליט להפקיד את עתידו, בחמש השנים הקרובות, בידי הסוציאליסט הולאנד. סרקוזי מצטרף לשורה של ראשי ממשלות באיחוד אשר מאז תחילת המשבר הכלכלי-פיננסי נכשלו במאמצייהם להיבחר לתקופת כהונה נוספת. הסיבה לכישלונם אינה נעוצה רק בסגנון שלטונם, אופיו ואורח החיים שניהל, שהיו לצנינים בעיני רבים, אלא בחוסר יכולתו לממש ולו חלק קטן מתכניתו הכלכלית. בפני יורשו הולאנד, עומדת המשימה הקשה לחלץ את צרפת מהמשבר. האם יש בתכניתו, שעיקרה הגדלת הוצאות ממשלתיות והעלאת מסים, כדי להביא להגדלת הצמיחה, שהיא המפתח לשיפור המצב? ההערכה היא כי בכך לא יהיה די וכי יהיה עליו לקצץ באופן דרסטי בהוצאות הממשלתיות, לשפר את גביית המיסים ולהנהיג רפורמות מבניות. הולאנד יזדקק לסיוע מצד האיחוד ובראש ובראשונה מצד מרקל, שכבר הבהירה, כי חלק מהצעותיו כמו פתיחת הסכמים שהושגו במסגרת האיחוד, שנועדו לקצץ בגירעונות התקציביים ולהנהיג משמעת תקציבית, שתהיה מעוגנת בחקיקה לאומית, אינה מקובלת עליה. כפועל יוצא מהמשבר הכלכלי שיצר בציבור הצרפתי חרדה ואי וודאות לגבי עתידו הכלכלי-סוציאלי, עלתה סוגיית ההגירה המוסלמית והאינטגרציה ועימה הדיון אותו חתר סרקוזי לקיים בסוגיית הזהות הצרפתית. האילוץ שהכתיב את הטיפול במכלולים אלה (מלבד אירוע הטרור בטולוז) היה עליית התמיכה במפלגת הימין הקיצוני בראשות לה פן הבת, שהצליחה לפרוט על נימי החרדה של הציבור, התר אחרי האשמים בהידרדרות במצבו הכלכלי. הישגה של לה פאן מצביע על נכונות הציבור לתמוך בפתרונות פופוליסטיים - מגמה מדאיגה, הקונה לה שביטה במדינות אירופאיות נוספות.

גם בתחומי החוץ והביטחון (שנדחקו לשולי מערכת הבחירות), חתר סרקוזי להטביע את חותמו. האם עלה בידו לעשות זאת? כדי להשיב לשאלה, אתיחס לכמה סוגיות שאליהן נדרש סרקוזי במהלך נשיאותו, תוך דגש על הסוגיות הקשורות לאזורנו בכלל וליחסים עם ישראל בפרט ואבחן, על בסיס הצהרותיו ומצע מפלגתו את עמדותיו של הנשיא הנבחר הולאנד בסוגיות הקשורות לישראל. בצד מדיניות ההמשכיות בכמה סוגיות (המדיניות הגרעינית, המימד היס-תיכוני והקשר עם העולם הערבי, לדוגמא), ניצל סרקוזי הזדמנויות בצד התאמת מדיניות לנסיבות המשתנות. בכך הותיר את הרושם של אלתור ואופורטוניזם.

להלן כמה דוגמאות: החזרת צרפת (2009) למסגרת הצבאית של נאט"ו (ממנה היא נעדרה מאז החלטתו של דה-גול ב-1966). צעדו של סרקוזי התבקש לנוכח השינויים בתמונת האיום בעקבות סיום המלחמה הקרה, והאילוצים התקציביים עמם נאלצת צרפת להתמודד, אילוצים ההופכים את השמירה על "עצמאותה" לנטל יקר. למסכת שיקולים אלה יש להוסיף את ההכרה, כי גם אם המימד הביטחוני של האיחוד האירופי ילבש עור וגידים, הרי שמסגרת זו תוכל לכל היותר למלא משימות רגיונאליות, כאשר המשימות הגלובאליות יצטרכו להיוותר בידי נאט"ו, שבה יינתן לצרפת תפקיד ההולם את מעמדה; הוצאת כוחות צרפת מאפגניסטן עד 2013, קרי, קודם לתאריך היעד (2014) שנקבע על ידי חברות נאט"ו (יש לראות את ההחלטה המפתיעה עליה הודיע סרקוזי בתחילת השנה כצעד שנועד לשפר את מצבו האלקטורלי); היזמה להקמת איחוד הים התיכון - המסגרת שהוקמה ב-2008 נועדה לקבע את מעמדה המוביל של צרפת באזור ושל סרקוזי כמנהיג המוביל. מעבר לרעיונות הנעלים העומדים בבסיס היוזמה כגון, פיתוח קשרים עם העולם הערבי, פתרון הסכסוך, פיתוח כלכלי והסדרת נושא ההגירה, נועדה המסגרת להסדיר את יחסי האיחוד עם תורכיה, שלצירופה הוא התנגד. המסגרת החדשה שנועדה לשתף את המדינות הים-תיכוניות שאינן חברות באיחוד אמורה בפועל להחליף את מסגרת תהליך ברצלונה, שלא מילאה אחר הציפיות. לכך תרמו חילוקי הדעות בין ישראל למדינות ערב שלא אפשרו השגת התקדמות. נראה שגורל דומה צפוי גם למסגרת החדשה; "האביב הערבי" - האירועים בטוניסיה ובעקבותיהם במצרים, תפסו את צרפת בהפתעה ובמבוכה. עד אז קיימה צרפת, על נשיאה השונים, מערכת יחסים

הדוקה עם מנהיגי המשטר הישן שסייעו לצרפת בהגשמת האינטרסים שלה. בעקבות האירועים הודיע סרקוזי על מפנה במדיניות ארצו - מהדגשת השמירה על היציבות לסיוע בהגשמת החירות והדמוקרטיה (כחלק מהמאמץ לשפר דימוי ואמינות, מונה ג'ופה לשר החוץ במקום שרת החוץ אלוט מארי, שקשריה עם השליט הטוניסאי המודח הפכו לנטל). את נטילת ההובלה של המאמץ הבינלאומי הדיפלומטי (החלטת מועצת הביטחון) והצבאי (במסגרת נאט"ו) לסילוקו של בעל הברית, שסר חינו והקו הנוקשה כלפי אסאד, יש לראות כחלק מהמאמץ של סרקוזי (בנוסף לרצון לשפר את מצבו המדרדר בדעת הקהל), לקבלת לגיטימציה של הממשלות הנבחרות והרחוב הערבי למדיניותה החדשה של צרפת; איראן - סרקוזי הוביל קו נוקשה כנגד כוונות איראן להשיג יכולת גרעינית צבאית שביטוי בתמיכה בסנקציות מועצת הביטחון והשלמתן בסנקציות של האיחוד. בתקופתו התהדק שיתוף הפעולה עם ארצות הברית וישראל; ישראל והסכסוך - בחירתו של סרקוזי עוררה ציפיות לתחילת עידן חדש ביחסים עם ישראל. בסופה של נשיאותו ניתן לומר, כי העידן החדש לא התממש. יחד עם זאת, ניתן לציין כי בצד חילוקי דעות וביקורת אישית נוקבת כלפי ראש הממשלה נתניהו ושר החוץ ליברמן והתנהלות ממשלת ישראל בסוגיית הסכסוך עם הפלסטינים בכלל, חל הידוק ביחסים האסטרטגים (שהחל עוד לפני שלטון סרקוזי, הודות להידוק הקשר עם דרגי העבודה הביטחוניים בצרפת) והכלכליים.

תשובתם של שמונים אחוז של הנשאלים בסקר דעת קהל (מאי 2011) כי מעמדה הבינלאומי של צרפת נחלש, וטענת קבוצת דיפלומטים במכתב (מאי 2011) לעיתון צרפתי על כך שקולה של צרפת נעלם וכי האלתור מכתוב את מדיניות צרפת מבטאים את כישלונה של סרקוזי גם בתחומי החוץ והביטחון. למותר לציין כי ספק אם מדיניות אחרת הייתה יכולה לשנות את הנתונים האובייקטיביים בגינם איבדה צרפת את השפעתה בזירה הבינלאומית.

בחינת התבטאויותיו ומצעו של הנשיא הנבחר מצביעים על כך שהשינוי הצפוי ביחסי החוץ של צרפת יהיה יותר בסגנון ופחות בתוכן. כך לדוגמא, בנושא איראן, הבהיר הולאנד, כי במקביל לניהול משא ומתן עם איראן על הקהילה הבינלאומית להבהיר לאיראן - באמצעות הסנקציות - את התנגדותה למאמצי איראן להשיג יכולת גרעינית צבאית. הולאנד הביע התנגדות למהלך צבאי. בסוגיית הסכסוך הישראלי-פלסטיני, הביע הולאנד (הנחשב לפרו-ישראלי) תמיכה בביטחון ישראל ופתרון שתי המדינות. יש לקוות, כי הנטייה הפרו פלסטינית הקיימת במפלגה הסוציאליסטית לא תשפיע על המשך המגמה של הפרדה בין חילוקי הדעות בסוגיית הסכסוך (שלא יפתרו) לבין המשך פיתוח היחסים הביטחוניים.

לסיכום, יותר מש-הולאנד זכה בבחירות, היה זה סרקוזי שהפסיד בהן, כי נכשל במאמציו לספק לציבור הצרפתי תחושת בטחון כלכלי-סוציאלי ותקווה לעתיד טוב יותר. ספק אם בתקופה של משבר כלכלי ואבטלה גוברת, יקבל הולאנד את מאה ימי החסד המגיעים למי שנבחר למשרה כזאת. המשימה הדחופה שתקבע גם את גורלו הפוליטי תהיה, לחלץ את צרפת מהמשבר הכלכלי-פיננסי אליו היא נקלעה.